

בבית המשפט העליון בשבתו כבית משפט גבוה לצדק

בג"ץ 6630/23

לפני: כבוד השופט ד' מינץ
כבוד השופט ח' כבוב
כבוד השופטת ר' רונן

העותרים: 1. רנאא חלאק
2. חיירי חלאק
3. עדאלה – המרכז המשפטי לזכויות המיעוט
הערבי בישראל
4. ארגון מיזאן לזכויות האדם

נגד

המשיבים: 1. המחלקה לחקירות שוטרים
2. פרקליטות המדינה, המחלקה הפלילית
3. פלוני

עתירה למתן צו על תנאי

תאריך הישיבה: י"ח באדר ב' התשפ"ד (28.3.2024)
בשם העותרים: עו"ד עדי מנסור; עו"ד חאלד אזבארגה;
עו"ד נארימן שחאדה-זועבי; עו"ד פאדי חורי
בשם משיבות 1-2: עו"ד מיטל בוכמן-שינדל; עו"ד מיכל דניאל
בשם משיב 3: עו"ד אפרת נחמני-בר; עו"ד שרון זגגי-פנחס

פסק-דין

השופט ד' מינץ:

לפנינו עתירה בה התבקשנו לבטל את החלטת המחלקה הפלילית בפרקליטות המדינה שלא להגיש ערעור על פסק דינו של בית המשפט המחוזי בירושלים (השופטת ח' לומפ) בת"פ 40172-06-21 מיום 9.7.2023 אשר זיכה את משיב 3 (להלן: המשיב) מעבירה של המתה בקלות דעת לפי סעיף 301 לחוק העונשין, התשל"ז-1977 (להלן: חוק העונשין).

הרקע לעתירה

1. ההליך הפלילי שהתנהל בעניינו של המשיב, נסוב על אירוע טרגי שהתרחש בעיר העתיקה בירושלים בו נורה למוות איאד חלאק ז"ל (להלן: המנוח) בנם של עותרים 1 ו-2 (להלן: העותרים). המנוח היה תושב מזרח ירושלים בעל צרכים מיוחדים, והוא נורה על ידי המשיב, שוטר במשמר הגבול, לאחר שחשד בו בשוגג כי מדובר במחבל חמוש. נגד המשיב הוגש כאמור כתב אישום בו יוחסה לו עבירה של המתה בקלות דעת.

להלן יובא הרקע לאירוע כפי שפורט במסגרת הכרעת הדין.

2. ביום 30.5.2020 בסמוך לשעה 6:00 בבוקר המנוח היה בדרכו למקום עבודתו בעיר העתיקה כשהוא עוטה על פניו מסכה כירורגית ולובש כפפות שחורות חד-פעמיות. מאפיינים שונים בהתנהגותו של המנוח עוררו את חשדם של שני שוטרים שהוצבו באיזור. הם הכריזו ברשת הקשר המשטרתית על הימצאותו של מחבל בזירה והחלו במרדף אחריו. באותה עת המשיב אשר סיים טירונות חודשיים לפני האירוע והיה זה האירוע המבצעי הראשון בו השתתף, שמע את הדיווח ברשת הקשר והצטרף למרדף אחר המנוח יחד עם מפקדו. המנוח ברח מהשוטרים ולא נענה לקריאותיהם לעצור, גם כאשר מפקדו של המשיב ירה לעברו. המנוח נס לעבר מתחם אשפה סגור כאשר המשיב הגיע אחריו, ביצע לעברו ירי עם כניסתו למתחם ופצע אותו בפלג גופו התחתון (להלן: הירי הראשון). כתוצאה מכך נפל המנוח ארצה על גבו. מיד לאחר הירי הראשון, נשאל המנוח על ידי אחד השוטרים בדבר הימצאות אקדח ברשותו, ובתגובה לכך ביצע המנוח תנועה קטנה בפלג גופו העליון (לגבי התנועה המדויקת שביצע המנוח ניטשה המחלוקת העובדתית העיקרית בבית המשפט המחוזי). או אז, ירה המשיב לעבר פלג גופו העליון של המנוח (להלן: הירי השני). כתוצאה מהירי השני, קליע חדר לבית החזה של המנוח בצדו השמאלי והביא למותו. אין חולק כי בדיעבד התברר כי המנוח לא היה מחבל אלא אדם בעל צרכים מיוחדים, וכי למרבה הצער מאפייניו אלו הובילו להתנהגות שפורשה כחשודה על ידי השוטרים, להימלטותו מהם ולסירובו להיענות לקריאותיהם.

3. בעקבות האירוע נפתחה חקירה פלילית נגד המשיב וביום 17.6.2021 הוגש נגדו כתב אישום. במסגרת ניהול ההוכחות נשמעו בין היתר עדויותיהם של השוטרים שהשתתפו באירוע ובכלל זה של מפקדו של המשיב ושל עדי ראיה שונים, ביניהם עדת הראייה, גב' ורדה אבו חדיד (להלן: גב' אבו חדיד) אותה הכיר המנוח היכרות מוקדמת על רקע עבודתה בארגון התומך בבעלי מוגבלויות שאליו נהג המנוח להגיע מידי יום. הגב' אבו-חדיד נכחה במתחם בזמן הירי, וטענה בעדותה כי צעקה לעבר השוטרים במהלך האירוע כי מדובר באדם נכה ושלא יירו בו.

4. המחלוקת העובדתית העיקרית נסובה על השאלה מה היה טיב התנועה שביצע המנוח לאחר הירי הראשון לאחר שנפל על הקרקע. המאשימה טענה בהקשר זה כי המנוח התרומם מעט, הצביע לעבר גב' אבו חדיד ומלמל דבר מה, בעוד המשיב טען כי המנוח ביצע באותה עת תנועה מהירה וחדה שהביאה אותו לחשוב שהוא עומד לשלוף אקדח ולבצע פיגוע. מחלוקת עובדתיות נוספות שהתגלעו בין המאשימה למשיב נגעו בין היתר לשאלת טיב התנהגותו החשודה של המנוח במהלך האירוע; לשאלה האם במסגרת דיווח השוטרים על המנוח צוין כי מדובר במחבל המחזיק באקדח; לשאלה האם המשיב שמע את קריאתה של גב' אבו חדיד כי המנוח אינו מחבל; והאם המפקד הורה למשיב להפסיק לירות לאחר הירי הראשון ואם כן, האם המשיב שמע זאת.

5. בפסק דינו בית המשפט קבע ממצאים בקשר לליבת האירועים שהתרחשו, כפי שעלה מעדויות עדי הראייה ומצפייה בסרטוני מצלמות האבטחה מהאיזור. כך, נקבע כי שני השוטרים שהיו באיזור חשדו בהתנהגותו של המנוח שעשה תנועות חריגות בידיו ובראשו, קראו לו לעצור אך הוא לא שמע להוראותיהם והחל במנוסה. השניים הכריזו על הימצאותו של מחבל באיזור כאשר מהעדויות שהוצגו עולה כי נשמע במהלך האירוע דיווח ברשת הקשר על הימצאותו של אקדח, כאשר אחד השוטרים – לכל הפחות – צעק אל עבר המנוח הן בעברית והן בערבית להשליך את האקדח. כמו כן המשיב היה הראשון שנכנס למתחם האשפה בעקבות המנוח ועם כניסתו למתחם ירה לעבר פלג גופו התחתון של המנוח שנפל לקרקע. כן נמצא כי אף אם אכן גב' אבו חדיד אמרה לשוטרים במקום כי המנוח הוא אדם נכה, לא ניתן לקבוע ברמה גבוהה של וודאות כי היא צעקה זאת, ואף אם עשתה זאת, ספק רב אם המשיב שמע את צעקתה או הבין את כוונתה. זאת כאשר נקבע כי גרסתה העלתה קושי של ממש והיא אינה עולה בקנה אחד עם יתר עדויות עדי הראייה. כן נמצא כי לא ניתן לקבוע ברמה גבוהה של וודאות באיזה שלב של האירוע צעק המפקד כי אין לירות עוד, כאשר אף אם הוא אכן צעק כך לפני הירי השני, ספק אם המשיב שמע זאת. בהתייחס לטיב התנועה שביצע המנוח אחרי הירי הראשון, המצויה בליבת המחלוקת בין הצדדים, נקבע כי המנוח עשה תנועה קטנה ומהירה מעלה של פלג גופו העליון והזיז את ידו הימנית גם כן כלפי מעלה. כמו כן, בהתייחס לעדותו של המשיב, נקבע כי במבט כולל עולה שהוא תיאר בכנות ובצורה אותנטית את אשר חווה במהלך האירוע, כאשר מהימנותו אף התחזקה לנוכח העובדה שהוא לא ניסה להעצים את הסכנה שחש במהלך האירוע ומסר דברים כהווייתם.

6. בהתחשב בכל האמור ולאחר בחינת העדויות השונות, מצא בית המשפט כי הסייג של טעות במצב הדברים התקיים בעניינו של המשיב. זאת בין היתר בשים לב לכך שהמשיב הוזעק באמצעות רשת הקשר המשטרתית לסייע בסיכול פיגוע; שמדובר במי

שסיים את הכשרתו זמן קצר קודם לכן והייתה זו פעילותו המבצעית הראשונה; בכך שהוא היה משוכנע שעומד מולו מחבל בעיצומו של אירוע מבצעי וכי זעקותיה של גב' אבו חדיד מתוך המתחם נבעו מכך שהמנוח מנסה לפגוע בה; וכי התייחסות כלל השוטרים שנכחו באירוע אל המנוח הייתה כאל מחבל חמוש. בנוסף נקבע כי החלטתו של המשיב לירות תחילה לעבר פלג גופו התחתון של המנוח מצביעה על כך שהירי שבוצע לבסוף אל עבר פלג גופו העליון נעשה רק מפני שהמשיב חש כי נשקפת לו סכנה ממשית. בתוך כך בית המשפט עמד על הנסיבות שאפפו את האירוע, ובכללן העובדה שהוא התרחש בעיר העתיקה, באיזור אשר נמצא במוקד של התרעות מפני פעילות חבלנית עוינת, סמוך לאחר חודש הרמדאן וחג השבועות.

7. בתוך כך צוין כי אין בעובדה שיתר השוטרים העידו כי לא חשו באותם רגעים שלאחר הירי הראשון סכנה מוחשית, כדי לשלול את כנות טעותו של המשיב ביחס לטיב התנועה שביצע המנוח באותו זמן, אותה פירש כניסיון לשליפת אקדח. מה גם, אותם שוטרים גם העידו כי במהלך אירוע מבצעי, כל אחד מאנשי כוחות הביטחון עשוי להתמקד בדברים אחרים ולפרש פעולות מסוימות באופן שונה.

8. בנוסף נקבע כי במקרה זה מתקיימים כל ששת התנאים הנדרשים לצורך תחולת סייג ההגנה העצמית: תקיפה שלא כדין; קיומה של סכנה מוחשית; מיידיות; האדם לא נכנס למצב בהתנהגות פסולה; הנחיצות; הפרופורציה. לאמור: מבחינתו של המשיב, המנוח היה מחבל שנמצא בעיצומו של ניסיון לבצע פיגוע; המנוח זוהה כמחבל חמוש בנשק חם אשר סירב להישמע לכוחות הביטחון כך שהמשיב חש שנשקפת ממנו סכנה מוחשית; את הירי הראשון ירה המשיב רק לאחר שסבר שהמנוח מנסה לפגוע בחפים מפשע, וביניהם גב' אבו חדיד שזעקותיה שנשמעו מחוץ למתחם ועל כן נדרשה לשיטתו תגובתו המיידית; את הירי השני ירה מפני שניסיון הקימה של המנוח מן הקרקע, חרף פציעתו וחרף הוראה שנשמעה לעברו שלא יזוז, הביאו את המשיב למסקנה שהמנוח עומד לשלוף נשק חם ולנסות לירות לעברו או לעבר הנוכחים האחרים במתחם; לא הייתה מחלוקת כי המשיב לא נכנס למצב בהתנהגות פסולה; המשיב נקט בחלופה פוגענית פחות בכך שירה תחילה לעבר פלג גופו התחתון של המנוח על מנת לנטרל אותו ובהתאם לאמונתו באותה עת כי לא יכול היה לנקוט בכוח מועט יותר כדי להביא לאותה תוצאה; ואין ספק כי הנזק שצפוי היה להיגרם היה בסבירות גבוהה קטלני, אילו המנוח אכן היה מחבל חמוש השולף את נשקו על מנת לירות.

9. לאור כל האמור, בהתחשב בטיבו הכללי של האירוע ובטעותו הכנה של המשיב כי מדובר במחבל חמוש, קבע בית המשפט כי לא ניתן לומר שהמעשה שביצע המשיב

לא היה סביר בנסיבות העניין לשם מניעת פגיעה. זאת חרף מצבו הפיזי של המנוח באותה עת, אשר היה שרוע על הרצפה ופצוע. על כן בסופו של דבר, זוכה המשיב מהעבירה שיוחסה לו.

10. לאחר שהתקבלה החלטת משיבות 1 ו-2 (להלן: המשיבות) שלא להגיש ערעור על פסק הדין המזכה, משנמצא כי אין היתכנות משפטית ממשית לערעור, ובשים לב לכלל לפיו ערכאת הערעור אינה נוהגת להתערב בממצאי מהימנות ועובדה שנקבעו בערכאה הדיונית, הוגשה העתירה שלפנינו.

תמצית טענות הצדדים

11. לטענת העותרים, ההחלטה שלא להגיש ערעור על הכרעת הדין בעניינו של המשיב לוקה בחוסר סבירות קיצונית, משלא ניתן משקל ראוי לכלל השיקולים הנוגעים בעניין, לרבות האינטרס הציבורי, שלטון החוק, תכליות דיני העונשין, זכויות נפגעי העבירה ועוד. כן נטען כי אין מדובר בהכרעת דין המבוססת על ממצאים שבעובדה אלא על קביעות נורמטיביות שונות שאינן יכולות לעמוד. כך למשל נטען כי קביעת בית המשפט שהכשירה ביצוע ירי אל עבר פלג גופו העליון של אדם, כתגובה לתנועה שיוצרת סכנה, הינה קביעה נורמטיבית ולא עובדתית; כי הקביעה שאין רלוונטיות לשאלה אם שוטרים אחרים חשו שנשקפה סכנה לחייהם מבטאת טעות משפטית; וכי אין מקום להשלים עם הקביעה הנורמטיבית על פיה ניתן להכשיר הרג על ידי אנשי כוחות הביטחון ללא צורך בבחינת קיומם של אמצעים אחרים שניתן היה באמצעותם לאיין את הסיכון.

12. נוסף על כך, העלו העותרים טענות שונות בקשר להכרעת הדין ובהן כי בית המשפט התמקד בתחושתו הסובייקטיבית של המשיב כשהוא מתעלם מכל אלמנט אובייקטיבי רלוונטי ובין היתר מכך שמדובר באיש ביטחון שעבר הכשרה שמצופה ממנו לעמוד בסטנדרט התנהגות גבוה; כי ניתן משקל יתר למצב המדיני-בטחוני באופן המתיר סטנדרט מקל בהתייחס לכללי פתיחה באש במצבים דומים; כי בהכרעת הדין נפלו שגיאות באופן החלת הסייג בדבר הגנה עצמית מדומה, ובפרט בכלל הקשור לאופן יישום תנאי הנחיצות והפרופורציונאליות, אשר היו צריכות כשלעצמן להוות בסיס להגשת ערעור. זאת שכן אף אם היה ניתן להניח שהסכנה המדומיינת התקיימה, הירי השני שהוביל להריגתו של המנוח לא היה נחוץ או דרוש באופן מידי לשם מניעת הסכנה.

13. המשיבות טענו מנגד כי דין העתירה להידחות. ראשית משום שהמועד האחרון להגשת ערעור חלף עוד ביום הגשת העתירה, כך שפסק דינו של בית המשפט המחוזי הפך לחלוט על המשמעויות הנלוות לכך ובשים לב לעיקרון סופיות הדיון המקבל

משמעות מוגברת במשפט הפלילי. מעבר לכך, ולגופם של דברים, אין עילה להתערבות חריגה בהחלטה המצויה בליבת סמכותה ומומחיותה של התביעה הכללית בשאלה אם יש מקום להגיש ערעור לאחר זיכוי נאשם נוכח שיקול הדעת הרחב הנתון לרשויות התביעה בעניינים מסוג זה. המשיבות טענו כי ההחלטה שהתקבלה אינה מתעלמת מהקשיים העולים מהכרעת דינו של בית המשפט המחוזי, אולם אין די בקשיים אלה כדי להצדיק הגשת ערעור במקרה זה. בהתחשב בנסיבות המקרה, בכך שהכרעת הדין מושתתת על ממצאי עובדה ומהימנות, בכך שההחלטה התקבלה על ידי גורמים בכירים בפרקליטות המדינה לאחר הליך סדור וממושך שכלל התייעצויות ודיונים פנימיים ולאחר שמיעת עמדת העותרים, אין מקום לקבוע כי מדובר בהחלטה הנופלת בגדרי אותם מצבים חריגים ביותר בהם על בית המשפט להתערב בשיקול דעתן המקצועי של רשויות התביעה. כמו כן, בהתייחס לזכויותיהם של נפגעי העבירה בהליך, הובהר כי ההחלטה הסופית של גורמי התביעה שלא להגיש ערעור על הכרעת הדין התקבלה רק לאחר שנשמעה עמדת העותרים ובאי-כוחם, כאשר טענותיהם נשמעו בנפש חפצה ונשקלו בכובד ראש.

14. המשיב הגיש גם הוא תגובה מטעמו בה טען כי העותרים בעתירתם מבקשים הלכה למעשה מבית משפט זה בשבתו כבית משפט גבוה לצדק לשבת כערכאת ערעור על פסק דינו של בית המשפט המחוזי, דבר שאינו אפשרי. זאת מעבר לכך שהכרעת הדין סדורה, יסודית ומעוגנת היטב בראיות בהתבסס על התרשמות בלתי אמצעית של הערכאה הדיונית מן העדים. המשיב פירט בהרחבה את הטעויות וההנחות השגויות העומדות לטענתו בבסיס העתירה. בנוסף, עמד על עינוי הדין שחוה, ועל אינטרס סופיות הדין ואינטרס ההסתמכות המונחים על הכף.

דיון והכרעה

15. הלכה מושרשת היא כי לרשויות התביעה מסור שיקול דעת רחב ביותר בתחומי אחריותן לכל אורך שלבי ההליך הפלילי. בכלל זה בית משפט זה אינו מחליף את שיקול דעתן של רשויות התביעה בשיקול דעתו שלו, ולא יתערב בשיקול הדעת האמור אלא במקרים חריגים ונדירים ביותר, כאשר ההחלטה לוקה בשיקולים זרים, בחוסר סבירות קיצוני או בעיוות מהותי (וראו למשל: בג"ץ 9733/11 בן ארי נ' היועץ המשפטי לממשלה, פסקה 11 (23.12.2013); בג"ץ 1019/15 פלוני נ' פרקליטות מחוז תל אביב – פלילי, פסקה 10 (14.7.2015); בג"ץ 1782/19 כוסבה נ' היועץ המשפטי לממשלה, פסקה 24 (3.9.2020); בג"ץ 1146/20 שחר נ' מדינת ישראל, פסקה 22 (10.1.2021); בג"ץ 7118/20 חביבאלא נ' פרקליטות מחוז צפון, פסקה 8 (6.2.2022); בג"ץ 1869/22 פלונית נ' פרקליט המדינה, פסקה 8 (6.4.2022)).

16. על כך יש להוסיף כי הפתח הצר ממילא להתערבות בית המשפט בהחלטות גורמי התביעה, מצטמצם עוד יותר כאשר עומדת על הפרק החלטה שלא להגיש ערעור, לאחר שערכאה שיפוטית נתנה את דעתה והכריעה בפסק דינה (בג"ץ 6009/94 שפרן נ' התובע הצבאי הראשי, אל"מ דן בארי, פ"ד מח(5) 573, 584-585 (1994); בג"ץ 8150/13 כרסנטי נ' פרקליטות המדינה – המחלקה הפלילית, פסקה 5 (6.8.2014) (להלן: עניין כרסנטי); בג"ץ 2732/15 המרכז הישראלי לנפגעי כתות בע"מ נ' פרקליטות המדינה, פסקה 20 (3.6.2015) (להלן: עניין המרכז הישראלי לנפגעי כתות בע"מ); וראו גם: בג"ץ 2143/19 קייטץ נ' מדינת ישראל – פרקליטות מדינה (28.3.2019)). הנימוקים המרכזיים לצמצום טווח ההתערבות במצבים כאלה תוארו על ידי השופט נ' הנדל בעניין כרסנטי:

"למרות שפסקי-דין אחדים הכירו באפשרות של קבלת עתירה בעניין הגשת ערעור [...], ההיענות לעתירה כזו הלכה למעשה היא בגדר חריג שבחריגים. אף במקום שנפלה טעות בפסק-דין של בית משפט, אין הדבר מביא בהכרח להגשת ערעור, ובוודאי שלא להתערבות בג"ץ מקום שלא הוגש ערעור [...].

נסכם ונציג שלושה נימוקים עיקריים לצמצום ההתערבות בכגון דא. האחד, החשש מפני ערבוב תפקידים. די לשופט במשא של מלאכת השיפוט, ואל לו להחליף את הקטגור. האחרון בעל מעמד עצמאי במילוי תפקידו. יש להכיר בכך. השני, עסקינן בשיקולים מקצועיים של התביעה, שנשענים על ראייה רחבה, לרבות חשיפתה לתמונה שלא תמיד מוצגת באופן מלא בפני בית המשפט (ואין חובה שתוצג). המדיניות השיפוטית אינה חופפת את מדיניות התביעה – ונכון שכך. השלישי, יש לשמור על המסגרות הדיוניות. בית המשפט הגבוה לצדק לא נועד לשמש ערכאת ערעור חלופית" (שם, פסקה 5; ההדגשות במקור).

הנה כי כן, לא רק שעסקינן בשיקולים מקצועיים העומדים במוקד מומחיות התביעה לה נתונה הראייה הרחבה הנדרשת לשם הכרעה בכגון דא; אלא שהפגיעה המוסדית הכרוכה בהתערבות במקרים כאלה – בהם מתבקש בית משפט זה בשבתו כבית משפט הגבוה לצדק להכריע האם על רשויות התביעה להגיש ערעור אשר יבוא לבחינה לפני בית משפט זה בהתאם לתפקיד המסור לו לשבת בדין כערכאת ערעור – מעוררת בענייננו קושי נוסף (וראו למשל על הצורך בהקפדה יתירה על הפרדת הרשויות בהקשר זה: בג"ץ 3823/22 נתניהו נ' היועצת המשפטית לממשלה, פסקה 39 לפסק דינו של חברי השופט ח' כבוב (17.7.2023)). לצד זאת עומד גם עיקרון סופיות הדיון, כאשר יש ליתן משקל משמעותי בהקשר זה אף לציפיותו של נאשם שזוכה שלא להיגרר להליכים משפטיים נוספים (עניין המרכז הישראלי לנפגעי כתות בע"מ, פסקה 21).

17. בדיון שלפנינו הלינו באי-כוח העותרים על השינוי בעמדת המשיבות כפי שנתפס בעיניהם, אשר הביעו את עמדתם כי אין היתכנות להגשת ערעור על הכרעת הדין, אף כי עמדו על הגשת כתב אישום בזמן אמת. באי-כוח העותרים אף העלו בדיון שהתקיים לפנינו חשש כללי כי בבסיס ההחלטה עומדים שיקולים זרים. אולם באי-כוח העותרים לא הניחו ולו תשתית ראשונית מינימלית להוכחת טענה לשיקולים זרים, ולא בכדי בכתב העתירה טענו אך ורק לשגגה שנפלה בידי המשיבות. דא עקא, אין פגם בכך שהמשיבות אינן סוברות כיום לאחר מתן הכרעת הדין, כי ישנה היתכנות לערעור, אף כי בזמנו הביעו דעתן בדרך של הגשת כתב האישום, כי יש להרשיע את המשיב בעבירה שיוחסה לו.

כפי שהסבירו המשיבות, קביעותיו העובדתיות של בית המשפט המחוזי הן שהביאו אותו למסקנה כי פועלו של המשיב חוסה תחת הסייג לאחריות פלילית של הגנה עצמית מדומה. זאת כאשר הכרעתו של בית המשפט המחוזי התבססה על ניתוח התמונה העובדתית של האירוע, בהתייחס להצטברות הנסיבות שאפפו את כולו – המקום והזמן שבו התרחש; הדיווחים ברשת הקשר המשטרתי; הקריאות שנשמעו במהלך האירוע; טיב התנועה שביצע המנוח לאחר הירי הראשון; אופן התנהלותו של המשיב לכל אורך האירוע ועוד. נוסף על כך, לגבי גרסת המשיב והתרשמותו הסובייקטיביות, אף נקבעו ממצאי מהימנות ברורים וחד-משמעיים. במצב דברים זה, שבו קביעותיו של בית המשפט בנוגע לממצאים עובדתיים ועל רקע קביעות מהימנות הביאו למסקנה משפטית שונה מזו שאליה הגיעו המשיבות בעת הגשת כתב האישום, אין כל פסול בעמדת המשיבות דהיום. זאת שכן הלכה מושרשת היא לפנינו מקדמת דנא כי אין זו דרכה של ערכאה הערעור להתערב בממצאי עובדה ומהימנות של הערכאה הדיונית (וראו למשל לאחרונה: ע"פ 2189/23 אהרוני נ' מדינת ישראל, פסקה 21 (20.2.2024); ע"פ 1139/23 פלוני נ' מדינת ישראל, פסקה 33 (13.3.2024)). בענייננו, מדובר בהערכה מקצועית בה נשקלו הטיעונים לכאן ולכאן והמשיבות לאחר התלבטות ולאחר שישבו על מדין "שבעה נקיים" הגיעו לכלל מסקנה כי אין מקום להגיש ערעור על פסק הדין. במצב שכזה קשה עד בלתי אפשרי כי בית משפט זה יתערב בשיקול דעתן.

18. באותו אופן, אין גם מקום לשעות לניסיונם של באי-כוח העותרים לשוות להכרעת הדין נופך עקרוני-נורמטיבי, בטענה כי בהחלטה שלא להגיש ערעור לא ניתן משקל מספק לאינטרס הציבורי שבהעמדה לדין במקרים כגון אלו, בהשלכות הרוחב שעשויות להיות לפסק הדין וליצירתו של "מדרון חלקלק". בעשותם כן מבקשים העותרים כי ניכנס בנעלי רשויות התביעה ונחליף את שיקול דעתם בשיקול דעתנו, מה שאין זה מתפקידנו לעשות. מה גם, בסופו של יום, מדובר כאמור בהכרעת דין שניתנה

על רקע קביעות מהימנות ביחס לעדויות שנשמעו וממצאים עובדתיים בנוגע להתרחשות הנקודתית ולתחושתו הסובייקטיבית של המשיב באותם רגעים קריטיים וטרגיים במקרה הקונקרטי. במצב דברים זה, אין מקום לטענות העותרים לקיומן של השלכות רוחב, וודאי לא באופן המצדיק התערבות כה חריגה ונדירה בהחלטה מן הסוג שהתקבלה על ידי המשיבות.

אין חולק כי מדובר במקרה קשה, שתוצאותיו הטרגיות כואבות ומצערות. אדם צעיר בימים, מוגבל ביכולותיו, נהרג ללא עוול בכפו. אין בהכרעתנו כדי להקל ראש ולו במשהו בסבל המשפחה. למרבה הצער "מעט לא יוכל לתקן וחסרון לא יוכל להמנות" (קהלת א, 15). לצד האמור, אין בידנו לתת את הסעד המבוקש על ידי העותרים.

ש ו פ ט

השופט ח' כבוב:

המנוח, איאד חלאק ז"ל, מצא את מותו בנסיבות טרגיות לכל הדעות. מהכתובים ומהדיון שהתקיים לפנינו ברור כי האובדן והכאב קשים למשפחתו מנשוא. אף על פי כן, ובלא לגרוע ולו בנימה מהתחושות הקשות המלוות את הקרובים לאיאד ז"ל, עלינו לומר בקול ברור כי אין בידנו להושיט לעותרים את הסעד שהתבקש על ידם. משכך אני מצרף הסכמתי לפסק דינו של חברי, השופט ד' מינץ.

כפי שציין חברי, את עמדתי בנוגע להתערבות שיפוטית בשיקול הדעת של גורמי התביעה ואכיפת החוק הבעתי, ובאריכות, בגדרי בג"ץ 3823/22 נתניהו נ' היועצת המשפטית לממשלה (17.07.2023)). שם אף הזכרתי כי "כבר נפסק שהריסון השיפוטי מהתערבות מסוג זה, כוחו יפה לכל אורך ההליך הפלילי" (שם, בפסקה 38). ראוי להדגיש, כי הדברים שקבעתי באותו עניין, בקשר לעילת ההתערבות השיפוטית והתמורות שחלו בהקשר זה בפסיקה לאורך השנים; והטעמים בעטיים, לשיטתי, נכון להימנע מהסגת גבול לתחומים המסורים לגורמי אכיפת החוק – קרי, ההכרה בכך שמדובר בעניין שבמומחיות וההכרה בפגיעה המוסדית הכרוכה בהתערבות מסוג זה – מקבלים משנה תוקף עת מבוקש כי בית משפט זה, בכובעו כבית משפט גבוה לצדק, יורה לגורמי התביעה להגיש ערעור על פסק דינו של בית המשפט המחוזי לבית משפט זה, בשבתו כבית משפט לערעורים פליליים.

השופטת ר' רונן:

1. בנם של העותרים 1-2, איאד חלאק ז"ל (להלן: המנוח), מצא את מותו כתוצאה משגגה. היום אין עוד מחלוקת כי הוא הומת על ידי המשיב 3 – שוטר במשמר הגבול (להלן: המשיב), על אף שהוא לא היה מחבל ולא הייתה כל סיבה אובייקטיבית אחרת לפגוע בו. כאבם של הורים על מות ילדם הוא תמיד תהומי וקשה מנשוא, והוא קשה אף יותר כאשר מדובר במוות של חף מפשע, שבדיעבד מסתבר כי היה מיותר. מבלי להפחית ולו במעט מעוצמתו של כאב זה, אני מצטרפת לתוצאה אליה הגיע חברי השופט ד' מינץ, לפיה יש לדחות את העתירה.

2. כפי שעולה מהחומר שהונח לפנינו, המנוח נהרג כתוצאה מהתנהלות המשיב, שלגרסת העותרים הייתה לא תקינה ואף עלתה כדי עבירה של המתה בקלות דעת לפי סעיף 301ג לחוק העונשין, התשל"ז-1977. בעקבות האירוע, נפתחה חקירה פלילית נגד המשיב; ובסופה הוחלט להגיש נגדו כתב אישום בגין ביצוע עבירה זו. לאחר שהתקיים משפט, החליט בית המשפט המחוזי בפסק דינו מיום 9.7.2023 לזכות את המשיב. המשיבות 1-2 החליטו שלא להגיש ערעור על פסק דין זה. העתירה שלפנינו תוקפת את החלטת המשיבות 1-2 שלא לערער.

כפי שיובהר להלן, אני סבורה כי לרצף האירועים המתואר יש השלכה כאשר נבחנות טענות העותרים בעתירתם, ועל כן מצאתי לנכון להתייחס בפירוט להחלטות שקדמו להחלטה שלא לערער על הזיכוי, ורק לאחר מכן להחלטה זו עצמה.

3. ההחלטה הראשונה היא כאמור ההחלטה להעמיד את המשיב 3 לדין (שלמעשה קדמה לה ההחלטה לפתוח בחקירה פלילית בעניין). החלטה זו היא החלטה מנהלית. הביקורת השיפוטית על החלטות מנהליות בכלל, ועל החלטה של רשויות האכיפה ביחס להעמדה לדין בפרט, היא מצומצמת מאוד, כפי שנקבע פעמים רבות בהלכה הפסוקה.

כך למשל נקבע בבג"ץ 5722/12 אבו גוש נ' היועץ המשפטי לממשלה, פסקה 22

(12.12.2017) כי –

קולמוסין רבים נשתברו על אודות שיקול הדעת הרחב המוקנה לרשויות התביעה בכלל, ולעומד בראשן, בפרט, בכל הנוגע להחלטה בדבר פתיחה בחקירה פלילית,

ובהמשך באשר להחלטתו בשאלת ההעמדה לדין... התערבות בית המשפט בהחלטותיו של היועמ"ש בנושאי העמדה לדין ואף בשאלה הטרומית בדבר פתיחה בחקירה פלילית תעשה במקרים חריגים, ורק אם בית המשפט השתכנע כי נפל בהחלטה פגם מהותי בהפעלת שיקול דעתו. פגם זה, כפי ששנינו לא אחת, עלול להתבטא בחוסר תום לב או במשוא פנים; בקבלת החלטה מתוך מניעים נפסדים או בסתירה לאינטרס ציבורי; בטעות היורדת לשורשו של עניין או בהחלטה בלתי סבירה באופן קיצוני.

עוד יובהר כי ההלכה הפסוקה הדגישה שההחלטה האם לפתוח בחקירה פלילית צריכה להביא בחשבון בין יתר השיקולים גם "הכרעה ערכית מורכבת המבוססת על שיקולי תועלת ונזק לאינטרס הציבורי" (ראו בג"ץ 1689/02 נמרודי נ' היועץ המשפטי לממשלה, פ"ד נז(6) 49, 57 (2003)).

לכן, אילו היו רשויות האכיפה מחליטות שלא להגיש כתב אישום נגד המשיב, ואילו הייתה מוגשת עתירה על החלטה זו – בית המשפט היה עשוי להתערב בהחלטה רק במקרים חריגים ביותר. הוא היה מתערב רק אילו היה נוכח כי מדובר בהחלטה הלוקה בשיקולים זרים, בחוסר סבירות קיצוני, בעיוות מהותי או בפגם אחר היורד לשורשו של עניין (ראו: בג"ץ 11221/05 נאסר נ' היועץ המשפטי לממשלה, פסקה 7 (19.4.2007); בג"ץ 4507/18 התנועה למען איכות השלטון בישראל נ' היועץ המשפטי לממשלה, פסקה 5 (22.7.2018); בג"ץ 3090/22 חמדאן נ' היועצת המשפטית לממשלה, פסקה 41 (29.5.2023)). זאת על אף שבשלב זה שאלת אשמו של הנאשם הפוטנציאלי לא עברה עדיין את הבחינה של בית המשפט, והחלטה שלא להעמיד לדין משמעה כי לא תהיה אפשרות של בחינה כזו על ידי בית המשפט.

4. ההחלטה השנייה היא הכרעת דינו של בית המשפט המחוזי. החלטה זו היא מטבע הדברים החלטה שיפוטית. על החלטה כזו עומדת לרשויות התביעה זכות לערער. כאשר מוגש ערעור, ערכאת הערעור בודקת את ההחלטה בכלים שונים מאלה בהם נבחנת החלטה מנהלית. ערכאת הערעור רשאית לבחון את שיקול הדעת של הערכאה הדיונית לגופו, ולקבל כל החלטה שהערכאה הדיונית יכלה לקבל (ראו: רע"א 5834/03 אריה חברה לביטוח בע"מ נ' חאדר, פ"ד נח(1) 854, 864 (2003); ע"פ 4415/16 מדינת ישראל נ' פלוני, פסקאות 6-8 (15.10.2017)).

יחד עם זאת, הכלל הנוגע להתערבות אפשרית של ערכאת הערעור, מבחין בין הכרעות עובדתיות של הערכאה הדיונית לבין הכרעות משפטיות שלה. ככל שהדבר נוגע להכרעות עובדתיות – הכלל הוא כי ערכאת הערעור ממעטת להתערב בהן (ראו, מיני

רבים: ע"פ 8630/14 פלוני נ' מדינת ישראל, פסקה 10 (19.2.2017); ע"פ 5822/08 טרייטל נ' מדינת ישראל, פסקה 23 (12.3.2009); ע"פ 37/07 פרג נ' מדינת ישראל, פסקה 28 (10.3.2008). הערכאה הדיונית היא זו הנחשפת לחומר הראיות במלואו – עדויות, ראיות חפציות וכל ראיה קבילה אחרת; מעריכה את הערך והמשקל של כל ראיה וראיה; מאזנת את כלל המידע שהוצג לה; ומגיעה בסופו של דבר להכרעה בדבר "סיפור המעשה" העובדתי הרלוונטי להחלטה. כל עוד הערכאה הדיונית פועלת באופן הזה וממלאת את תפקידה כנדרש, ערכאת הערעור לא תידרש לכך בדרך כלל פעם נוספת ולא תתערב בכך (ראו פסק דיני בעניין ע"א 7300/21 אסרף נ' בובליל, פסקאות 11-15 (12.3.2024). כן ראו: ע"א 2051/16 איטח נ' ש.פ. חברה לנאמנות ניהול ואחזקות בע"מ, פסקה 17 לפסק דינה של השופטת י' וילנר (20.6.2018)).

5. ההחלטה השלישית היא כאמור החלטתן של המשיבות 1-2 שלא להגיש ערעור על הכרעת הדין המזכה. גם החלטה זו – כמו ההחלטה הראשונה, היא החלטה מנהלית. אולם לטעמי מרווח ההתערבות בה הוא מצומצם אף יותר מזה החל על ההחלטה הראשונה – ההחלטה לעניין ההעמדה לדין. זאת מאחר שמדובר בהחלטה המתקבלת לאחר הכרעת הדין המזכה. כלומר – ההחלטה מתקבלת לאחר שערכאה שיפוטית אחת כבר שמעה את העדויות, נחשפה לראיות ושמעה את טיעוני הצדדים, ולאור כל אלה קבעה כי יש לזכות את הנאשם מהעבירה שיוחסה לו. מובן שלהחלטה שיפוטית כזו יש משקל, והיא משנה את מאזן השיקולים בהתערבות אפשרית של בית המשפט.

לכן, וכפי שקבע גם חברי השופט מינק, כאשר מדובר בהחלטה של רשויות האכיפה שלא להגיש ערעור על פסק דין מזכה, מרווח ההתערבות של בית המשפט הוא צר אף יותר מהמרווח הצר של התערבות בהחלטה שלא להעמיד לדין, ובית המשפט יתערב בהחלטה כזו רק במקרים חריגים שבחריגים (ראו פסקה 16 לפסק דינו של חברי וההפניות שם).

6. עוד יצוין כי לאחר זיכוי של הנאשם, יש להביא בחשבון בבחינת האפשרות לערער על הכרעת הדין גם את האינטרס שלו. כך, בספרות המשפטית ישנה גישה לפיה כלל אין מקום לאפשר לתביעה להגיש ערעור על זיכוי, וישנן מדינות שאף אימצו גישה זו (ראו: ע"פ 6304/11 מדינת ישראל נ' פלוני, פסקאות 41-42 לפסק דינו של השופט נ' סולברג ופסקה 2 לחוות דעתו של השופט י' דנציגר (20.9.2012)). הטעם לכך הוא שכאשר בית משפט קבע כי הנאשם הוא זכאי – נוצר לו אינטרס הסתמכות על הקביעה הזו, וניתן גם להצדיק את המסקנה לפיה ישנו למצער ספק סביר לגבי אשמתו.

גישה זו לא אומצה כידוע בדין הישראלי אולם היא משקפת את הקושי הנוסף הנוצר כאשר מוגש ערעור על זיכוי.

7. לאור כלל האמור לעיל, אני סבורה כי התערבות אפשרית של בית המשפט בהחלטה של רשויות האכיפה שלא לערער על הכרעת דין מזכה, צריכה להיות שמורה רק לאותם מקרים יוצאי דופן בהם ישנו חשש שההחלטה התקבלה משיקולים זרים או ממניעים פסולים; או כאשר מדובר בהכרעת דין שברור על פניה כי היא שגויה. בהקשר זה – ולאור האמור לעיל ביחס למידת ההתערבות של ערכאת הערעור – יהיה קל יותר לקבוע כי מדובר בפסק דין שגוי כאשר הערכאה הדיונית שגתה בהבנת הדין וביישומו מאשר כאשר מדובר בטעות בהגדרת הרקע העובדתי של האירוע. אולם – וכפי שאבהיר גם להלן, אין די גם בטעות משפטית כדי להצדיק קבלתה של עתירה ביחס לאי-הגשת ערעור.

8. במקרה דנן – אינני סבורה כי הוכחו הנסיבות החריגות המצדיקות התערבות בהחלטת המשיבות 1-2 שלא לערער על פסק הדין המזכה. אין טענה, וודאי שאין הוכחה, כי שיקול זר כלשהו הנחה את המשיבות 1-2 בהחלטתן שלא לערער על הכרעת הדין המזכה. יתרה מכך, העובדה שהמשיבות 1-2 פעלו בתום לב ולא תוך התבססות על שיקולים זרים נלמדת מכך שהן אלה שהחליטו בזמנו לפתוח בחקירה כנגד המשיב, והן אלה שהחליטו בעקבות החקירה להגיש נגדו כתב אישום. בהמשך, הן ניהלו את ההליך בבית המשפט המחוזי תוך ניסיון להביא להרשעתו של המשיב בעבירה שהן עצמן ייחסו לו.

9. בנוסף אין מדובר בהכרעת דין שהיא שגויה על פניה, באופן כה בולט וחד משמעי המצדיק התערבות של בית משפט זה בשיקול הדעת של רשויות האכיפה שלא לערער עליה.

יובהר בהקשר זה כי לצורך קביעה כי התקיימו הנסיבות החריגות המצדיקות התערבות בשיקול הדעת של רשויות האכיפה – אין די בכך שבית משפט זה יהיה סבור כי הערכאה הדיונית שגתה בהכרעת הדין. אין גם די בכך שבית משפט זה יהיה סבור כי רשויות האכיפה שגו כאשר החליטו לא להגיש ערעור (היינו – שבית המשפט סבור כי לו הוא היה עומד בנעליהן, הוא היה מחליט כי יש מקום לערער). כדי להתערב בהחלטה יש לקבוע כי הכרעת הדין היא שגויה באופן ברור, בולט וחד משמעי; וכי החלטתן של רשויות האכיפה שלא לערער עליה חורגת באופן קיצוני ממתחם הסבירות. כאמור, אינני סבורה כי אמות מידה אלה מתקיימות בענייננו.

10. ראשית, הכרעת הדין שזיכתה את המשיב מבוססת גם על קביעות עובדתיות, שבהן כאמור ערכאת הערעור ממילא אינה נוטה להתערב. בהתייחס לשאלות המשפטיות – אשר ב"כ העותרים שם את הדגש עליהן, הרי שמדובר בשאלות מורכבות וכבדות משקל. הראיה לכך היא כי העותרים נדרשו להרחיב בטענותיהם ביחס למשגים הנטענים של בית המשפט המחוזי, שבשלהם היה מקום לטעמם להגשת הערעור. לא ניתן אם כן לקבוע כי על פני הדברים מדובר בהכרעת דין שגויה ובלתי מבוססת במידה המצדיקה התערבות של בית המשפט בהחלטה שלא לערער עליה.

11. עוד יש להוסיף כי העותרים טענו כי קביעותיו של בית המשפט המחוזי יוצרות סכנה מפני אופן ההתנהלות העתידי של אנשי כוחות הביטחון בשל קביעות נורמטיביות שונות שנקבעו בהכרעת הדין המזכה. ואולם, לטעמי, קביעותיו של בית המשפט המחוזי צריכות להיבחן על רקע המסכת העובדתית הספציפית שעליה הן התבססו והנסיבות הייחודיות שאפפו את האירוע הטרגי בו עסקינן. הקביעות שניתנו ממוקדות אפוא לנסיבות נקודתיות אלה, ואין לראותן כבעלות השלכות רחבות יותר. מעבר לכך, יש לזכור כי הכרעת הדין ניתנה כזכור על ידי בית משפט מחוזי וככזו היא אינה מהווה תקדים מחייב.

12. לכל האמור לעיל יש להוסיף כי כפי שהחלטה האם לפתוח בחקירה או להגיש כתב אישום יכולה להביא בחשבון גם נסיבות נוספות שאינן קשורות רק בסיכויי ההרשעה – כך גם ההחלטה האם להגיש ערעור על פסק דין מזכה. גם בהקשר זה רשאיות רשויות האכיפה להביא בחשבון שיקולי רוחב הנוגעים לסדרי העדיפויות שלהן, לאינטרס הציבורי הרחב, וכן שיקולים נוספים.

13. קושי נוסף הקיים בעתירתם של העותרים, נובע מכך שקביעה אפשרית של בית משפט זה בשבתו כבית משפט גבוה לצדק לפיה יש מקום להורות לרשויות האכיפה לערער על הכרעת דין מזכה – משמעה למעשה כי המותב שדן בעתירה סבור כי הסיכויים של הערעור – כאשר יוגש – הם גבוהים מאוד. בפועל נדרש אם כן בית המשפט הגבוה לצדק לבחון את הערעור לגופו. מעבר לקושי שבקבלת החלטה כזו על ידי הערכאה המנהלית, ישנו קושי נוסף הנובע מכבילת שיקול הדעת של המותב שידון בערעור לגופו על ידי החלטתו של המותב שדן בעתירה. אף שכפי שהובהר לעיל, אין באמור כדי לשלול מיניה וביה את האפשרות להתערבות בשיקול דעתן של רשויות האכיפה ביחס להגשת ערעור, יש להביא גם שיקול זה בחשבון.

14. כלל האמור לעיל מוביל אותי למסקנה לפיה אין מקום לקבל את העתירה. מתחם ההתערבות בהחלטת רשויות האכיפה שלא להגיש ערעור על זיכוי הוא מצומצם מאוד. כדי שבית המשפט יפעל באופן חריג ויתערב בהחלטה כזו, יש לקבוע כי היא התקבלה משיקולים זרים, או שהכרעת הדין המזכה היא שגויה באופן ברור וכולט; וכי כל יתר השיקולים תומכים אף הם במסקנה לפיה היה מקום לערער עליה. אלה אינם פני הדברים במקרה דנן, ולכן כפי שצינתי בראשית הדברים – אף לשיטתי דין העתירה להידחות.

בשולי הדברים – וכפי שצוין גם בראשיתם – בדיעבד הסתבר כי המנוח היה חף מפשע וכי הוא נורה על ידי המשיב על לא עוול בכפו, ורק מאחר שמדובר היה באדם עם צרכים מיוחדים. מן הראוי להפיק את הלקחים מאירוע כזה, כדי לנסות ככל האפשר למנוע אירועים של מוות של חפים מפשע בעתיד. לכן, לטעמי, מן הראוי שכוחות הביטחון, שערים לטרגדיה שהביאה למותו של המנוח, יבחנו את הנושא ויסיקו את המסקנות האפשריות ביחס להתמודדות אפשרית עם אנשים בעלי צרכים מיוחדים: זיהוים; קביעת האופן בו יש לפעול כאשר ישנה היתקלות בהם; ותדרוך כוחות הביטחון ביחס לכך. יש לקוות כי בחינה מחודשת כזו תועיל למצער כדי למנוע את הטרגדיה הבאה.

ש ו פ ט ת

הוחלט כאמור בפסק דינו של השופט ד' מיןן.

ניתן היום, ג' בניסן התשפ"ד (11.4.2024).

ש ו פ ט ת

ש ו פ ט

ש ו פ ט